

ÇOCUKLARDA DİN VE AHLAK EĞİTİMİ

Hürrem Irmak
Psikolojik Danışman

•••

Bir birey olarak kabul edilen, saygı ve değer gören; affetmek, özür dilemek, yardım etmek, dürüst, adil ve merhametli olmak gibi en temel insani değerleri anne ve babasının erdemli davranışlarını gözlemleyerek özümseyen çocuk, inanç gelişimi için sağlam bir zemin oluşturur.

•••

İnsan için sağlıklı bir beden ne kadar ihtiyaçsa sağlıklı bir ruh da o kadar ihtiyaçtır. Yeme, içme ile bedenini besleyen insan inançları ile de ruhunu besler. Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası* eserinde inançların kaynağı olan dini "Din, bütün duygularımızla hareketlerimize ve bütün varlığımıza sindirilmesi gereken bir kültürdür, bir aşıdır, damarlarımızda dolaşan ve insanlarla temasımızda kendini gösteren bir cevherdir." sözleriyle tanımlamıştır.

Çevresi tarafından hiçbir şekilde yönlendirilmeyen bir çocuk dahi yeterli zihinsel olgunluğa eriştiğinde evrenin yaratılışını, varoluşun sebebini merak edip içsel sorgulamalara başlar. Bu gerçekten yola çıkan din psikolojisi, inancın içgüdüsel bir gereksinim olduğu sonucuna varmıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.) ise "Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hristiyan veya Mecusi yapar..." (Müslim, Kader, 22) sözleriyle insanların dinî inanca elverişli olarak dünyaya geldiğini işaret eder.

Din Eğitiminde Karşılaşılan Hatalar

Ailelerin çocuklarını da sahip oldukları inançlar doğrultusunda yetiştirebilme istekleri, özellikle korku ile eğitimin yaygın olduğu toplumlarda baskı ve zorlamaya dönüşüp kalıcı hasarlara sebep olabiliyor. Bu şekilde verilen din eğitimleri, bırakın fayda sağlamayı ruh dünyasına zarar verip çocuğu dinden soğutabiliyor. Bu kalp soğukluğunun neticeleri ise ateizm ve deizme kadar varabiliyor.

Karşılaşılan bir diğer hata ise anne babanın, temel inanç eğitimi vermediklerini, sorumluluğunu üzerlerinden atıp üçüncü şahıslara yüklemeye çalışması. Yapılan araştırmalar, çocuğun dinî tutum ve inanç sisteminin gelişmesinde en etkili kurumu aile olarak gösteriyor.

Bir diğer hata da din eğitimi ahlaki değerlerin üzerine temellendirmeyip ezber ve şekil kalıplarına indirgemek. Kimi ebeveynler bu hataya düşüp yanlış söylememek, yardımsever olmak, cömert olmak gibi temel insani değerleri öteleyip çocuğunu ezber indirgenmiş bir din eğitimi tabii tutabiliyor. Ezber indirgenmiş din bilgileri özümsemiyor, hâliyle de hayata aktarılamıyor. Nurettin Topçu da bu durumu, "Dinî tatbikata ait kaidelerin öğretilmesi, çocuğa dinî ruh ve hürmet aşılayamaz." sözüyle özetliyor.

Bir Hayat Şekli Olarak Din Eğitimi

Din eğitimi, çocuğun hayatında belli bir dönem verilen, saatlere bölünmüş, müfredata indirgenmiş bir eğitim değildir. Din eğitimi temelinde ailede kazandırılan, evin doğal atmosferi ile hayatın her aşamasına yerleşmiş olan bir kalp eğitimidir.

Bir birey olarak kabul edilen, saygı ve değer gören; affetmek, özür dilemek, yardım etmek, dürüst, adil ve merhametli olmak gibi en temel insani değerleri anne ve babasının erdemli davranışlarını gözlemleyerek özümseyen çocuk, inanç gelişimi için sağlam bir zemin oluşturur. Ebeveyn olarak çocuğa rol model olabilmek her konuda ol-

duğu gibi din eğitiminde ailenin birincil görevidir.

Anne babaların kendi hayatlarına yerleştiremedikleri bir şeyi çocuklarından beklemleri afaki bir istektir. Çocuk, kulağıyla değil gözüyle öğrenen bir

•••

Çocuğa din ve ahlak eğitimi vermek için en uygun dönem, çocuğun kişiliğinin oluştuğu 0-6 yaş ve öğrendiği bilgileri içselleştirmeye başladığı 6-11 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığında ekilen tohumlar zamanı geldiğinde kendiliğinden yeşerecektir.

•••

varlıktır. Anne babalar çocuklarında görmek istedikleri davranışları kendi hayatlarına yerleştirmeli, kal dilindense hâl dilini tercih etmelidirler. Tüm bunlara dikkat edildiğinde çocuk yaş ve zihinsel gelişimine göre çevresinden edindiği dinî bilgiler ile kendi inanç gelişimini gerçekleştirir.

Yaşa Göre Muamele

Doğru din eğitimi için dikkat edilmesi gereken en önemli

nokta, çocuğa yaşına uygun olarak davranabilmektir. Nasıl ki bir çiçek çok sulandığında ölürse çocuklara da yaşlarına uygun olan bilgiden fazlası verilmeye çalışıldığında netice alınmaz.

Çocuğa din ve ahlak eğitimi vermek için en uygun dönem, çocuğun kişiliğinin oluştuğu 0-6 yaş ve öğrendiği bilgileri içselleştirmeye başladığı 6-11 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığında ekilen tohumlar zamanı geldiğinde kendiliğinden yeşerecektir.

Bebeklik Evresi (0-2 Yaş): Bebeklik evresinde kazanılması gereken en temel gelişim özelliği anne ile güvenli bağ kurulmasıdır. Bu evredeki çocuğa okunan ninnilerde dinî öğelerden yararlanmak, birer ikişer kelimelik dinî kavramları öğretmek faydalı olur.

İlk Çocukluk Evresi (2-6 Yaş): İlk çocukluk evresi, din eğitimi için en kritik zamandır. Bu evredeki çocuklar anneye bağımlı olmaksızın kurtulurlar. Bu bağımsızlık hissiyle beraber çocuk kendisini her şeyin merkezinde sandığı egosantrik davranışlarıyla ön plana çıkar. Ön ergenliğe de benzetilen bu dönemde çocuk her istediği hemen olsun ister.

Bu evrede dikkat çeken başka özellikse taklitçiliktir. Çocuk âdeta bir fotoğraf makinası gibi çevresindeki her şeyi kaydedip etrafındaki kişileri taklit eder. Bu sebeple ebeveynler din ve ahlak eğitimi vermek istedikleri çocuklarını kendi ahlak gelişimleri için bir tekâmül vesilesi olarak görüp çocuklarına doğru şekilde rol model olabilmelidirler.

Bu yaş döneminde "Bu ne, bu kim, niçin, neden, nerede?" gibi

çocuğun zihinsel gelişimini güçlendiren soruların ardı arkası gelmez. Verilen cevaplara ise itiraz etmeden inanır. Bu noktada çocuğun sorularını sabırlı bir şekilde cevaplamak, cevaplarda ise açık ve anlaşılır bir dil kullanmak önemlidir.

Bu yaş grubundaki çocuklar henüz soyut konuları algılayamaz. Soyut düşünme yetisi gelişmediği için Allah'ı antropomorfik yani insani özelliklerle hayal eder. Ona göre Allah büyük, güçlü, devasa bir varlıktır. Çocuğun bu söylemlerinden, tasvirlerinden rahatsız olan ebeveyn onu azarlayabilir. Fakat yanlış bildiği konularda azarlanan çocuk, dinî konulara olan ilgisini yitirebilir. Bu noktada çocuğun bilişsel gelişiminin soyut konuları idrak etmede yetersiz kalacağı gerçeğini göz önünde bulundurarak çocuğa anlayışla yaklaşmak gerekir. Bu dönemde çocukların dikkat çeken diğer

bir özelliği ise akıl ve mantıktan ziyade duygularıyla hareket etmeleridir. Dolayısıyla çocuğun duygu dünyasına girmeye çalışmak, ona dinî kavramları öğretmekten ziyade sevdirmek asıl gaye olmalıdır. Bu sevgiyi oluşturmanın en pratik yolu ise oyundur.

Oyunlarla beraber hikâyelerle temel ahlaki değerlerin içselleştirilmesini sağlamak gerekir. Din büyükleri ve örnek şahsiyetlerin hayatlarının çocuğa hitap edecek şekilde verilmesi hâlinde çocuk bu kişilerle daha kolay özdeşim kurar.

Son Çocukluk Evresi (6-12 Yaş): Bu evre, çocuğun bilişsel ve sosyal anlamda yetişkinliğe geçişinin zeminini oluşturur. Zihin kapasitesi yavaş yavaş gelişen çocuk, evrenin sonuna doğru soyut konuları anlamlandırmaya başlar. Öğrendiği dinî bilgileri sorgular, anlamlı bir hâle getirip içselleştirir. Bu açıdan son

çocukluk evresi taklidî imandan tahkikî imana geçişin ilk basamağı kabul edilebilir.

“Çocuğun sosyokültürel doğumu” olarak da adlandırılan bu dönemde cemaatle gerçekleştirilen ibadetler ayrıca önem arz eder. Cuma namazları, bayram namazları gibi ibadetlerle cemiyyet duygusu güçlenir.

Çocuk, evrenin başında otorite olarak aileyi kabul ederken dönemin sonlarına doğru ise öğretmenlerini, arkadaşlarını otorite kabul etmeye başlar. İçinde bulunduğu sosyal çevre de ahlak gelişimi için en temel yönlendirici etkene dönüşür. Bu sebeple çocuğun arkadaş çevresi tanınmalı, nezih sosyal çevrelere dâhil olması için çocuk yönlendirilmelidir.

Bu evrede dinî ve ahlaki değerler edebiyat ve tarih vasıtasıyla da aktarılabilir. Çünkü “Edebiyat, en kuvvetli din aşısı yapacak kültürü verir. Yunus'tan, Akif'e kadar, gençlere dinî ruhu heyecan hâlinde aşılacak en kuvvetli vasıta edebiyattır. Tarihe gelince, İslam tarihi içinde olduğu kadar, Selçuklularla Osmanlıların yani Anadolu'nun tarihinde İslam'ın ruhunu hayat ve hareket hâlinde tanıtarak sevdirecek sayısız örnekler vardır. Büyük Peygamberimizin hayatından başlayarak Hz. Ömer'den geçen ve Alparslan'ın, Osman Beyin, Muratların, Fatihin, Yavuzun ve bunlar gibi daha pek çok hükümdarların insanlık tarihine vermiş oldukları eşsiz örneklerin bilgisiyle bezenen genç ruhların İslam ahlakını, aşk ile benimsemeleri beklenir.” (Nurettin Topçu, Türkiye'nin Maarif Davası)

Çocuk, kulağıyla değil gözüyle öğrenen bir varlıktır. Anne babalar çocuklarında görmek istedikleri davranışları kendi hayatlarına yerleştirmeli, kal dilindense hâl dilini tercih etmelidirler. Tüm bunlara dikkat edildiğinde çocuk yaş ve zihinsel gelişimine göre çevresinden edindiği dinî bilgiler ile kendi inanç gelişimini gerçekleştirir.